

#2

(Resum Executiu)

Supervisant els discursos polítics xenòfobs

Un estudi pilot a Catalunya

-Resum executiu-

Ricard Zapata-Barrero
Gema Rubio Carbonero

GRITIM-UPF Policy Series

April 2014

Supervisant els discursos polítics xenòfobs:

Un estudi pilot a Catalunya

- RESUM EXECUTIU -

Ricard Zapata-Barrero
Gema Rubio Carbonero

GRITIM-UPF Policy Series

#2 - April 2014

(Resum executiu)

Editat per:

Grup de Recerca Interdisciplinari sobre Immigració
Departament de Ciències Polítiques i Socials
Universitat Pompeu Fabra
Carrer Ramon Trias-Fargas, 25-27
08005 - Barcelona (Spain)
gritim@upf.edu
www.upf.edu/gritim

Amb el suport de:

Coordinació del procés de publicació i edició:
Núria Franco-Guillén

Aquest és el resum executiu del projecte *Monitoring xenophobic political discourses: a pilot study in Catalonia*, finançat per *Open Societies Initiative for Europe* (Desembre, 2012-Abril, 2014):
<http://www.upf.edu/gritim/projectes/internacionals/>

Cita suggerida:

Zapata-Barrero, R. and Rubio-Carbonero, G. (2014) *Monitoring xenophobic political discourses: a pilot study in Catalonia- Resum executiu*. Barcelona: GRITIM-UPF Policy Series, no. 2 [Free access:
<http://www.upf.edu/gritim/pdf/gritimps2resum.pdf>]

Barcelona, April 2014

1. Presentació del projecte: La necessitat d'un "radar" contra el discurs polític xenòfob

Els discursos polítics xenòfobs estan augmentant la seva presència a Europa. Fins i tot es troben a la porta d'entrada de diversos governs nacionals i podrien ser el proper mal de cap de les institucions europees si els partits que l'elaboren guanyen visibilitat parlamentària en les properes Eleccions Europees. En un moment de crisi econòmica, d'incertesa política i de desconfiança en les institucions democràtiques, els immigrants i les minories culturals es veuen especialment afectats per l'atur i les condicions de treball precàries. La recessió econòmica també crea temors entre el públic en general, que inciten comportaments racistes, alhora que ha provocat retallades en el finançament públic d'activitats contra el racisme a molts països. Alguns partits polítics també estan interessats en desviar l'atenció de l'opinió pública de la crisi, augmentant els sentiments i les actituds negatives envers els immigrants. Per nosaltres, la manera com el discurs emmarca la immigració té conseqüències sobre com la realitat de la immigració serà interpretada per la societat. Donem per assumit que la xenofòbia no és una realitat social, sinó una realitat construïda políticament. Donada la manera com els discursos polítics xenòfobs poden afectar tant a nivell de la societat (legitimant els comportaments racistes i xenòfobs) com a nivell institucional (legitimant el racisme estructural), la necessitat de controlar aquests discursos està plenament justificada.

Però, com ho fem? Quina eina metodològica podem proposar per a que sigui útil tant per l'acadèmia com pels principals actors polítics i socials? Interpretem que aquesta eina tindria una funció similar a la d'un radar de carretera: proporcionaria una imatge que mostra la prova d'haver superat el *llindar del discurs que la nostra societat pot tolerar*. Darrera aquestes reflexions, hi ha el desig també de contribuir a una *ètica del discurs polític sobre la immigració*.

Aquesta eina té una dimensió descriptiva i preventiva. Busca identificar tota tendència dels partits polítics a escorar llurs posicions sobre la immigració cap a posicions discursives xenòfobes. També, fent visible aquest comportament, busquem prevenir la seva extensió i banalització, ajudant els partits a auto-regular els seus discursos. Per comprovar la viabilitat del marc proposat, l'hem implementat al context de Catalunya, com a estudi pilot amb la finalitat de fer-lo reproduïble en altres territoris.

Per tant, començarem per presentar el marc proposat amb termes directes i concisos, per després passar a la descripció de l'estudi pilot, i finalment concloure amb els resultats de l'estudi i les recomanacions polítiques que podem oferir davant els resultats.

2. El marc analític

Per dissenyar el marc hem considerat els recursos conceptuals de tres fons d'estudi del discurs xenòfob: la política, la sociològica i la lingüística. Seguint una tècnica d'anàlisi qualitativa, hem identificat tres eines analítiques compostes per un total de catorze estàndards que ens permetran certificar tendències discursives xenòfobes (*kitemarking*), graduar quant de xenòfob és un discurs (*framing*) i avaluar quin tipus d'estratègies es fan servir per justificar els discursos polítics xenòfobes (*benchmarking*). Idealment, el *framing* i el *benchmarking* s'apliquen només si els discursos són certificats amb tendències xenòfobes a la fase de *kitemarking*, però en aquest estudi de prova, hem aplicat tot el marc a tots els discursos. Per sistematitzar això, afegirem "1" en cadascun dels estàndards detectats al discurs, d'acord amb les pistes que es proporcionen, i afegirem "0" si aquests estàndards no es detecten.

Kitemarking: Es compon de 3 estàndards que ens permeten certificar que un discurs té tendències discursives xenòfobes. Si es detecten tots 3 estàndards al discurs, aquest es certifica amb tendències xenòfobes. Els estàndards són:

1. Estratègies de públic objectiu:

- *Descripció:* Considereu si el discurs està dirigit implícitament o explícitament als ciutadans nacionals o al total de la població.
- *Pista:* Si el discurs està dirigit principalment a ciutadans nacionals indica una tendència discriminatòria.

2. Estratègies de polarització:

- *Descripció:* Considereu si la diversitat i/o la immigració es representa implícitament o explícitament en termes polaritzats (nosaltres positiu vs. ells negatiu).
- *Pista:* La polarització de ciutadans nacionals vs. immigrants indica tendències discriminatòries. També referències implícites o explícites a la preferència nacional és un indicador de tendències discriminatòries.

3. Estratègies de representació negativa:

- *Descripció:* Considereu la presència d'estratègies locals que representen negativament la diversitat i/o la immigració: 1. **Generalitzacions** ("tots els immigrants són delinqüents"), 2. **Hipèrboles** ("l'arribada constant i massiva d'immigrants està provocant una crisi nacional"), 3. **Metàfores negatives** ("l'arribada d'onades/tsunamis/allaus d'immigrants"), 4. **Termes deshumanitzats** ("il·legal, criminal, violent").
- *Pista:* La representació negativa de la diversitat/immigració és un indicador de tendències discriminatòries. Si es detecten una o més d'aquestes estratègies locals, escriuiu "1" per aquest estàndard.

Framing: Es compon de 7 estàndards que ens permeten graduar (de 4 a 10) quant de xenòfob és un discurs. Aquests estàndards es divideixen en 2 categories principals (estratègies lèxiques i semàntiques).

A. Estratègies lèxiques

- *Descripció:* És la selecció particular de paraules i els significats que acompanyen aquesta selecció. L'elecció d'una paraula en comptes d'altres comporta una perspectiva i promou una forma particular d'interpretació social en detriment d'unes altres.

4. Països d'origen referits o preferits:

- *Descripció:* Considereu quins països apareixen referits implícitament o explícitament en contextos negatius. Especifiqueu si hi ha preferències per uns països d'origen en particular.
- *Pista:* Referències freqüents a un o més països en particular en contextos negatius indica tendències discriminatòries. A més, una preferència per alguns països indica també tendències discriminatòries.

5. Religions referides o preferides:

- *Descripció:* Considereu quines religions (o pràctiques religioses: burka, mesquites) apareixen referides implícitament o explícitament en contextos negatius. Declareu si hi ha preferències per unes religions en particular.

- *Pista*: Referències freqüents a una o més religions en particular en contextos negatius indiquen tendències discriminatòries. A més, una clara preferència per alguna religió indica també tendències discriminatòries.
6. **Idiomes referits o preferits:**
- *Descripció*: Considereu quins idiomes apareixen referits implícitament o explícitament en contextos negatius. Especifiqueu si hi ha preferències per uns idiomes en particular.
 - *Pista*: Referències freqüents a un o més idiomes en particular en contextos negatius indica tendències discriminatòries. A més, una clara preferència per un idioma indica també tendències discriminatòries.
7. **Valors referits:**
- *Descripció*: Considereu quins valors implícits o explícits apareixen associats a la immigració ((im)moralitat, (in)tolerància, (des)igualtat, fanatisme, radicalisme, (in)adaptació, etc.).
 - *Pista*: Una majoria de valors negatius indica una tendència discriminatòria.
- B. Estratègies semàntiques
- *Descripció*: Té a veure amb la construcció i reconstrucció dels significats a través del discurs.
8. **Conceptualització de la immigració:**
- *Descripció*: Considereu com es conceptualitza la immigració: Positivament (repte, oportunitat...), negativament (problema) o neutralment (tema, qüestió, fenomen...). Comproveu les referències textuales d'immigració i les paraules que acompanyen per entendre com es conceptualitza.
 - *Pista*: Una majoria de conceptualització negativa indica tendències discriminatòries.
9. **Significats globals:**
- *Descripció*: Té a veure amb les **Àrees** (migració, integració, ciutadania, desenvolupament i relacions internacionals, altres àrees) i els **Temes** (legals, benestar, seguretat, econòmics, identitat, altres) que són més (o menys) freqüents quan es parla sobre immigració o diversitat. Per a cadascun, indiqueu si es construeixen positivament, negativament o neutralment.
 - *Pista*: Una majoria d'àrees i temes negatius indica tendències discriminatòries.
10. **Representació global dels ciutadans nacionals i dels immigrants:**
- *Descripció*: En termes globals, identifiqueu com es representen els ciutadans nacionals i els immigrants (víctima, agressor, benefactors, beneficiari, altres).
 - *Pista*: Freqüents representacions negatives dels immigrants, especialment en contrast amb la representació positiva dels ciutadans nacionals, indiquen tendències discriminatòries.

Benchmarking: Es compon de 4 estàndards que ens permeten avaluar com es justifica i legítima el discurs polític xenòfob. Aquests estàndards es divideixen en 2 categories principals (retòrica discursiva i retòrica política):

A. Retòrica discursiva

- *Descripció*: Té a veure amb les estratègies socio-cognitives que es fan servir per convèncer, persuadir i manipular.

11. **Estratègies argumentals:**

- *Descripció*: Quins *topoi* es fan servir i quantes vegades. 1. **Amenança** (“si permetem que tothom entri al nostre país, *llavors* no podrem fer front a la situació”), 2. **Càrrega** (“si els immigrants són una càrrega econòmica, *llavors* no podem acollir-los a tots”), 3. **Avantatge** (“si els immigrants tenen normes i valors diferents (pitjor) que nosaltres, *llavors* cal que els ensenyeu les nostres normes i valors pel seu propi bé”), 4. **Desavantatge** (“si les màfies exploten als immigrants, *llavors* cal que nosaltres contolem i parem l'entrada d'immigrants al nostre país”), 5. **Reciprocitat** (“si els hem acollit, *llavors* ells s'han d'adaptar a les nostres regles, normes i valors”).
- *Pista*: Arguments freqüents que representen a la immigració com una càrrega o un desavantatge o que emfatitzen els aspectes més negatius (amenaces) de la immigració, mostren una tendència de retòrica discriminatòria.

12. **Estratègies manipuladores:**

- *Descripció*: Quines fal·làcies es fan servir i quantes vegades. 1. Apel·lar a la **por**: “els immigrants delinqüents amenacen la nostra seguretat i per això, cal que els expulsem”; 2. Apel·lar a la **compassió**: “molts immigrants moren quan intenten arribar a les nostres costes i, per això, hem de controlar l'arribada d'immigrants”, 3. Apel·lar a **institucions internacionals**: “és una regla obligatòria de la UE”, 4. Apel·lar a **estadístiques**: “no sóc jo, són les estadístiques que vinculen la immigració amb la delinqüència”, 5. Apel·lar a **prejudicis i rumors** (“els immigrants tenen molts més beneficis socials que els ciutadans nacionals”).
- *Pista*: Fal·làcies freqüents que representen la immigració com una amenaça, als immigrants com víctimes o que reproduïen prejudicis i rumors mostren una tendència de retòrica discriminatòria.

B. Retòrica política:

- *Descripció*: Té a veure amb la realització ideològica d'estratègies particulars per legitimar el discurs xenòfob apel·lant a uns valors en particular (la tradició o els interessos dels ciutadans nacionals).

13. **Retòrica conservadora (tradicionalisme):**

- *Descripció*: Considereu les estratègies que tenen com objectiu preservar els valors nacionals. Identifiqueu si els arguments es justifiquen apel·lant a la tradició o a els valors simbòlics nacionals.
- *Pista*: Referències a (la defensa de) la tradició o els valors nacionals (en detriment d'altres) indiquen una tendència de retòrica xenòfoba.

14. **Retòrica populista (ciutadanisme):**

- *Descripció*: Considereu les estratègies que tenen com objectiu preservar els interessos dels ciutadans nacionals o limitar l'acció dels immigrants. Identifiqueu si els arguments es justifiquen apel·lant als interessos dels ciutadans nacionals.
- *Pista*: Referències a (la defensa de) els interessos dels ciutadans nacionals (en detriment dels interessos dels immigrants) indiquen una tendència de retòrica xenòfoba.

3. L'estudi pilot: Catalunya

Per aquest estudi pilot, hem seleccionat **6 partits polítics**: CiU (Convergència i Unió), ERC (Esquerra Republicana de Catalunya), ICV-EUiA (Iniciativa per Catalunya els Verds- Esquerra Unida i Alternativa), PPC (Partit Popular Catalunya), PSC (Partit Socialista Catalunya), PxC (Plataforma per Catalunya).

Per a cadascun d'aquests partits, hem seleccionat tres **canals formals** (programes electorals, entrevistes i sessions plenàries). El període de temps seleccionat correspon a les dues darreres **eleccions municipals** (2007, 2011) i les dues darreres **eleccions autonòmiques** (2010, 2012) a Catalunya com a context per seleccionar els programes i les entrevistes, i el període de temps total (2007-2012) per seleccionar les sessions plenàries.

D'acord amb aquests criteris, tenim un total de **66 fonts documentals** (23 programes electorals, 30 sessions plenàries i 13 entrevistes). Si considerem les intervencions fetes per cada partit polític al Parlament, les 30 sessions plenàries es poden separar en **71 intervencions** (15 per CiU, 14 d'ERC, 12 de ICV-EUiA, 13 del PPC i 17 del PSC).

Això significa que tenim un total de **107 implementacions individuals del marc** (20 de CiU, 20 d'ERC, 17 de ICV-EUiA, 21 del PPC, 23 del PSC i 6 de PxC). Cadascuna d'aquestes implementacions s'ha enregistrat a una plantilla individual.

Per tal de poder gestionar aquest volum d'informació, la implementació s'ha fet a quatre nivells:

1. Nivell 1: anàlisi individual **qualitativa** de cada una de les 107 intervencions classificades per partits polítics. Aquesta anàlisi qualitativa s'ha realitzat **per quatre codificadors diferents** amb diferents contextos acadèmics (ciències polítiques, economia i gestió, relacions internacionals i lingüística) per tal de minimitzar la possible subjectivitat d'un únic codificador.

En aquest nivell, es té en consideració la presència o absència de cadascuna de les estratègies discursives. A més, en termes globals, hem seleccionat les quatre àrees polítiques més freqüents i temes en cada intervenció i com es construeixen (positivament, negativament o neutralment). D'altra banda, per retòrica discursiva, seleccionem les tres estratègies retòriques més freqüents (ja siguin *topoi* o *fal·làcies*) a cada intervenció.

2. Nivell 2: anàlisi **quantitativa**. Sumem els resultats obtinguts al nivell 1 i establim proporcions, que s'apliquen de la següent manera:

Taula 1: Proporcions aplicades a cada estàndard		
Eina	Estàndard	Proporcionalment a
Kitemarking (certificació)	Recipient del discurs	Nombre total d'intervencions per tots els partits
	Polarització	Nombre total d'intervencions per tots els partits
	Estratègies locals	Nombre total d'intervencions per tots els partits
Framing (graduació)	Països, religions i llenguatges referits	Nombre total d'intervencions per tots els partits
	Valors associats	Nombre total de valors (positius i negatius)
	Conceptualització	Nombre total de conceptualitzacions
	Significats globals	Nombre total d'intervencions per tots el partits
Benchmarking (retòrica)	Representació global dels immigrants	Nombre total d'intervencions per tots els partits
	Retòrica discursiva	Nombre total d'intervencions per tots els partits
	Retòrica política	Nombre total d'intervencions per tots els partits
Font: elaboració pròpia		

3. Nivell 3: implementem els resultats obtinguts al nivell 2, indicant "1" si es detecta una tendència discriminatòria o "0" si no hi ha presència d'aquestes tendències per cada estàndard. Això ens permet certificar si el discurs té tendències xenòfobes (3 estàndards), graduar quant de xenòfob és un discurs (de 4 a 10) i avaluar quin tipus de retòrica (argumentadora o manipuladora, populista o conservadora) es fa servir per legitimar el discurs.

4. Nivell 4: un cop tenim els tres resultats principals, podem crear diferents **variables** per tal de respondre a les preguntes que tenim.

D'acord amb aquesta aplicació, mostrarem a continuació un resum general dels resultats obtinguts que ens permetrà establir algunes recomanacions polítiques sobre com construir un discurs polític no-xenòfob (i fins i tot anti-xenòfob).

4. Resultats generals: Comportament general del discurs polític a Catalunya

1. **El discurs polític català no certifica tendències discursives xenòfobes:** Com veurem a la següent secció, només s'han detectat tres dels requeriments mínims definits al nostre marc com a *certificació* en el discurs polític català. Per tant, tot i que no podem dir que hi ha un patró clar de tendències xenòfobes, no podem ignorar que hi ha algunes representacions negatives dels immigrants que s'han d'avaluar.
2. **La construcció del discurs d'esquerra i dreta és significativament diferent:** Mentre que els partits d'esquerra i centre esquerra (ICV-EUiA, ERC, PSC) presenten un discurs més proactiu cap a la immigració, els partits de dreta i centre dreta (CiU, PPC i PxC) han mostrat, cadascú a diferents nivells i amb característiques particulars, més tendències discriminatòries.
3. Hi ha una **diferència en el discurs polític entre partits nacionalistes i estatals:** d'altre banda, molts partits nacionalistes (excepte ICV-EUiA) sovint apel·len als valors tradicionals catalans per legitimar les seves propostes, les seves actituds i polítiques, i proposen el llenguatge i la identitat catalanes com les que haurien de ser adoptades per tothom, en termes de prioritats respecte les espanyoles. Tot i així, hi ha dues diferències significatives al discurs entre CiU i ERC: primer, CiU (55%) articula aquest llenguatge i retòrica nacionalista més sovint que ERC (20%); segon, mentre el discurs d'ERC es focalitza principalment en la preferència de la llengua catalana, CiU també estableix la identitat, valors i principis catalans com preferits. Tanmateix, tots dos partits fan servir més freqüentment retòrica argumentadora (CiU: 71% i ERC: 82%) que conservadora. D'altra banda, el PPC (19%) i PxC (17%) mostren alguns casos de retòrica conservadora, però hi ha més casos de retòrica populista (43% i 83% respectivament). Per tant, tots dos partits apel·len principalment als

interessos dels ciutadans nacionals com una via per legitimar les seves polítiques i actituds. Contràriament, CiU i ERC no fan servir aquesta retòrica populista.

Finalment, la resta de partits (ICV-EUiA, PSC) no articulen la seva retòrica en cap d'aquestes vies, més aviat fan servir un discurs argumentatiu centrat en les possibles avantatges o inconvenients que les polítiques o actituds que proposen poden portar a la societat que acull, als immigrants, o a tots dos.

4. Hi ha una **diferència en el discurs quan els partits estan a l'oposició o al govern.** En el cas de CiU, hi ha un canvi de discurs quan el partit està al govern o a l'oposició que fa referència al recipient o beneficiari del discurs polític. Dit això, quan CiU està a l'oposició al període considerat (de 2007 a 2010) la majoria del discurs està dirigit únicament als ciutadans nacionals o enunciat des de la perspectiva de la ciutadania. No obstant això, quan les eleccions autonòmiques s'apropen al 2010 i durant el subseqüent període que CiU està al govern, veiem com el discurs canvia per dirigir-se tant als ciutadans nacionals com als immigrants. En el cas d'ERC, ICV-EUiA i el PSC (el govern tripartit al període considerat del 2007 al 2010), podem veure una diferència en la forma com es representen els immigrants. Mentre aquests partits estan al govern en coalició la tendència general és representar als immigrants com a *beneficiaris* de les polítiques i propostes fetes per aquests partits, quan passen a l'oposició la representació general dels immigrants és com a *víctimes passives* de la (pressuposada) mala gestió del govern. En aquest sentit, la legitimació de les propostes i polítiques d'aquests partits es fa mitjançant la victimització dels immigrants com una via de construir crítiques contra el govern. S'ha de reconèixer, però, que per ERC aquest patró no apareix tan clar com pels altres dos partits de la coalició.
5. Hi ha una **diferència en el discurs polític durant els períodes electorals:** Podem dir que totes les estratègies discriminatòries són més prominents durant 2010 i 2011, seguit pel 2007 (i en molts casos pel 2012), mentre que 2008 i 2009 són els anys en que aquestes estratègies són menys recurrents i, algunes d'elles, fins i tot no existeixen. Per tant, sembla que les ocurrencies més freqüents de tendències discriminatòries apareixen durant els anys en que hi ha eleccions a Catalunya, tant municipals (2007, 2011) com autonòmiques (2010, 2012). Mentre que el patró per 2012 no és molt consistent, està clar que 2008 i 2009 són els anys amb menys prominència de tendències discriminatòries detectades al discurs. Això sembla indicar

que la immigració és problematitzada i utilitzada amb fins electorals quan les eleccions estan a prop.

5. Resultats concrets en relació a la construcció del discurs

A continuació mostrem els resultats obtinguts per cadascun dels catorze estàndards (tenint en compte que els dos últims punts inclouen dos estàndards cadascun).

a) *Kitemarking* (Certificació)

1. **El discurs polític català està principalment dirigit als dos grups** (ciutadans nacionals i immigrants) al 67% de les fonts analitzades mentre que únicament es dirigeix als ciutadans nacionals al 29% de les fonts, i només al 4% de les fonts únicament als immigrants. Per tant, no podem dir que hi ha una tendència discriminatòria clara.
2. **La polarització es dona en menys de la meitat** de les fonts analitzades (36%) i aquest és el motiu pel qual no podem considerar-la com una tendència discriminatòria clara. Malgrat aquest resultat general, hi ha una presència significativa d'aquesta polarització que podria ser minimitzada.
3. Cap de les estratègies locals apareix aïlladament amb molta freqüència. Però **conjuntament apareixen al 69% de les fonts** analitzades. Particularment, *termes deshumanitzadors*, *hipèrboles* i *metàfores* apareixen al 19% de les fonts analitzades, mentre que les *generalitzacions* apareixen al 13% de les fonts. El fet de que moltes d'aquestes estratègies locals són subtils, i podrien ser fins i tot inconscients, podria explicar per què són tan freqüents en el discurs polític. Precisament perquè algunes d'elles formen part del repertori de discurs sobre la immigració, mai són avaluades i simplement es reproduïen.

b) *Framing* (Graduació)

4. A les fonts analitzades **hi molt poques referències a països particulars en contextos negatius** (8%). Les preferències també són força baixes (7%). Les àrees regionals com Sud Amèrica i Europa de l'Est es mostren com les zones preferides d'origen. Aquestes preferències semblen molt connectades amb la proximitat cultural i religiosa que aquests països, suposadament, comparteixen amb Catalunya i, en general, amb els països d'àrea

d'influència Cristiana. Aquesta tendència, però, és massa baixa com per considerar-la discriminatòria.

5. En el discurs polític català, **l'Islam és l'única religió referida en contextos negatius** al 13% de les fonts analitzades, mentre que les preferències per la religió cristiana o catòlica només apareixen al 7% de les fonts. Una vegada més, aquesta freqüència és molt baixa per ser considerada una tendència discriminatòria.
6. En aquest cas, és important fer una distinció, donat que, d'una banda **només PxC** (en menys del 3% de les fonts analitzades) fa èmfasi que és millor rebre immigrants que parlen espanyol que altres idiomes. En aquest sentit, això està connectat amb la preferència que els immigrants vinguin de Sud Amèrica, on les cultures i religions compartides amb la societat d'acollida es pressuposen. D'altra banda, CiU (al 30% de les fonts de CiU), ERC (al 40% de les fonts d'ERC) i, de forma més reduïda, el PSC (al 13% de les fonts de PSC) estableixen el català com el llenguatge que hauria de ser adoptat per tothom, en detriment de la llengua castellana primerament, i d'altres llengües després. No obstant això, en nombres totals, **el discurs polític català mostra una preferència per la llengua catalana al 12%** de les fonts analitzades, precisament perquè ICV-EUiA, el PPC i PxC no mostren aquesta preferència.

Conseqüentment, mentre que el cas de PxC indica tendències discriminatòries cap a grups d'immigrants en particular, el cas de CiU, ERC i PSC està més relacionat amb la protecció i l'èmfasi en la llengua catalana com la llengua prioritària, en comparació amb altres llengües, perquè la llengua catalana té menys proteccions legals i polítiques que el castellà, que és la llengua oficial de l'Estat. Per tant, no l'hem considerat com discriminatori, perquè en molts casos l'acceptació de la presència d'altres llengües (fins i tot si són subordinades a la llengua catalana) està reconeguda. Conseqüentment, podem dir que no hi ha una tendència discriminatòria en referència a les llengües.

7. En el discurs polític català, **hi ha més presència de valors positius associats amb la immigració** (58%) que negatius (42%). En referència als valors positius, els més freqüents i comuns a tots els partits (excepte PxC que no associa cap valor positiu) són *cohesió social*, *pluralisme* i *igualtat*. També són freqüents valors com *desenvolupament*, *progrés* i *creativitat*. Contràriament, els valors negatius més freqüents són *desigualtat*, *inseguretat*, *inadaptació*, *alteració social*, *intolerància* i *fanatisme*.

Per tant, tot i que no podem dir que hi ha un patró consistent de tendències discriminatòries en referència a l'associació de valors, **no podem obviar el fet de que hi ha una alta freqüència de valors negatius associats amb la immigració.**

8. El discurs polític català **principalment conceptua la immigració en termes neutrals** (56%), com *tema, fenomen* o *qüestió*. Les conceptualitzacions negatives i positives són igual de freqüents (22%). Les conceptualitzacions positives més freqüents inclouen termes com *oportunitat, repte* o *inversió*, mentre que les conceptualitzacions negatives fan servir termes com *problema, preocupació* o *conflicte*. Per tant, tampoc hi ha un patró clar de tendències discriminatòries en aquest sentit.
9. **Les construccions positives (42%) són més freqüents que les negatives (32%) i les neutrals (26%).** Amb diferència, l'àrea política més freqüent és *integració*, que apareix al 90% de les fonts analitzades. Tot i això, hi ha diferències en com aquesta àrea es tracta i quins significats s'emfatitzen. Així, la *integració* apareix descrita en termes positius (o emmarcada com una cosa positiva) al 47% de les fonts. Per contra, la *integració* en termes negatius o emfatitzant temes negatius apareix al 21% de les fonts, mentre que les construccions neutrals apareixen al 22% del total. En aquest sentit, podem dir que en el discurs polític català la *integració* és construïda en termes positius.
En referència a les qüestions que més sovint es tracten quan es parla d'immigració o diversitat, les qüestions de *benestar* apareixen en primera posició, al 49% de les fonts, principalment en construccions positives (26%), mentre que les neutrals (15%) i les negatives (8%) són molt inferiors. Tot i això, la segona i tercera qüestions més prominents són *identitat* (48%) i *migració* (43%), totes dues principalment construïdes de forma negativa (31% i 17% de les fonts respectivament). No obstant això, el discurs polític català ofereix més freqüentment una construcció positiva del fenomen de la immigració i, per tant, no podem considerar que tingui tendències discriminatòries en aquest sentit.
10. En els discursos polítics catalans **els immigrants es representen principalment com a beneficiaris** (60%) de les propostes i polítiques desenvolupades per cada partit. També és molt freqüent la representació dels immigrants com a *víctimes* (47%) de la (suposada) mala gestió de les polítiques d'immigració del govern (ja sigui el Tripartit o CiU). La

representació dels immigrants com a *agressors* són menys freqüents (28% de les fonts) però encara força presents. Finalment, és important remarcar que les representacions dels immigrants com a **benefactors són poc freqüents** (12% de les fonts).

Per tant, la relativament alta freqüència de representacions d'immigrants com a *agressors*, combinat amb les baixes representacions d'immigrants com a *benefactors*, mostren que en aquest àmbit hi ha marge per la millora discursiva.

c) Benchmarking (Retòrica)

11. En el discurs polític català, la **principal retòrica discursiva és l'argumentadora** (73%), per davant de la manipuladora (27%). L'estratègia *argumentadora* més comuna és el *topos de l'avantatge*, pel qual els arguments es justifiquen apel·lant a les conseqüències positives que les propostes oferides podrien portar a la societat d'acollida. Tot i així, també hi ha una presència significativa (47% de les fonts) d'aquelles estratègies que justifiquen els arguments que representen la immigració con una **amença** (*al·lusió a la por*), com una **càrrega** per a la societat d'acollida (*topos de la càrrega*), o reproduint **rumors i prejudicis** (*al·lusió als rumors*), que són indicadors de tendències discriminatòries.
12. **La retòrica conservadora i populista no és molt freqüent** en el discurs polític català. En particular, la retòrica *conservadora* apareix al 19% de les fonts, i la *populista* només al 13%. La retòrica *conservadora* es manifesta particularment en forma dels valors i identitats catalanes que han de ser preservats sobre la resta. La retòrica *populista* apareix principalment interposant al líder polític o al partit polític com a veu dels ciutadans nacionals i l'únic lluitant pels seus interessos.
És positiu que aquests dos tipus de retòrica no siguin molt freqüents en el discurs polític català, però, una vegada més la seva presència, així com la de la resta de tendències discriminatòries, podria ser minimitzada.

6. Recomanacions polítiques

Hem vist que, en termes globals, **el discurs polític català no mostra un patró discursiu xenòfob consistent i generalitzat**. No obstant això, sí que mostra algunes característiques que, tot i que siguin subtils, representen la immigració

de manera negativa, o associen determinats temes negatius amb la presència d'immigrants. Per tant, aquesta eina pot ser especialment útil per aquests partits que inconscientment estiguin reproduint una sèrie de tendències discriminatòries a partir del seu discurs. Ja que **les formes subtils de discriminació són també formes de tendència xenòfoba**, aquesta eina pot servir per corregir tendències i també per ajudar als partits a que tinguin una actitud més combativa contra aquells que reproduïen tendències discursives xenòfobes.

Assumim que hi ha una primera categoria de partits que construeixen explícitament el seu discurs en contra dels immigrants. Igualment, representen la immigració amb la majoria dels estàndards del marc interpretatiu que hem proposat, i ho fan de manera voluntària i estratègica. No obstant això, hi ha una segona categoria de partits que fan servir aquests estàndards amb una freqüència baixa i, fins i tot, de manera involuntària. Per a la primera categoria de partits, aquesta eina no serà útil perquè probablement no estaran interessats en auto-regular el seu discurs. Però sí que serà útil per a ONGs, per a altres partits i per la societat civil en general, ja que **aquesta eina ofereix un mecanisme simple que ajuda a detectar ràpidament tendències xenòfobes**, especialment a nivell de certificació amb els tres estàndards inicials. Per a la segona categoria, el marc interpretatiu té la funció de **fer visibles tendències discriminatòries involuntàries**.

A més, dintre de cada partit polític, podria donar-se una combinació d'aproximacions positives, neutres i negatives cap a la representació de la immigració mitjançant el discurs dels diferents participants polítics. Com destaca una part important de la literatura acadèmica, hi ha una **tendència hegemònica dels partits polítics que produeixen discursos xenòfobs** de convertir-se en un marc discursiu de referència, degut als seus efectes contagiosos, per a altres partits o altres membres del partit. Això pot forçar als partits o actors polítics a entrar en un debat que no han creat. En aquest sentit, aquesta eina pot ser útil per minimitzar les tendències xenòfobes hegemòniques entre els partits i dintre dels propis partits, oferint-los una eina conceptual sòlida per tal que puguin reforçar

la seva posició amb arguments objectius i acadèmicament fiables, la qual cosa **evitarà que aquesta tendència hegemònica s'expandeixi**.

A part de l'aplicació d'aquesta eina, a la llum dels resultats obtinguts, i sempre considerant que hem construït i aplicat una metodologia d'exploració com estudi pilot, també podem proporcionar les següents recomanacions polítiques:

- a. Aquest marc interpretatiu pot ser considerat com un codi ètic que serà aplicat per regular els límits i els llindars del comportament polític discursiu. Això significa que **cal crear una ètica pública del discurs polític sobre la immigració i la diversitat**, que permeti fer seguiment de les tendències xenòfobes dels partits polítics, i que alhora fixi els límits del que podem o no acceptar com a discurs polític en una societat democràtica en termes de principis per a l'acció. Un dels primers principis d'aquesta ètica és **l'autoregulació entre partits i dintre dels propis partits**.
- b. Per construir un discurs no xenòfob que pugui servir com una referència d'autoregulació, és important tenir en compte les següents consideracions:
 - **El discurs polític sobre immigració hauria d'estar dirigit al conjunt de la població**, i no només als ciutadans nacionals, i hauria d'evitar fer polaritzacions entre els nacionals i els immigrants. Cal, per tant, començar a parlar de *Nosaltres* i deixar de banda la divisió entre *Nosaltres* i *Ells*. A més, és recomanable fer-se més conscient de totes aquelles estratègies que representen la immigració (o a grups particulars d'immigrants) **de manera negativa**, fonamentalment com una amenaça o una càrrega per a la societat d'acollida, així com evitar generalitzacions i hipèrboles que maximitzin i problematitzin el fenomen de la immigració.
 - En línia amb l'anterior, és crucial que **el discurs es focalitzi també sobre els aspectes positius de la diversitat i de la presència d'immigrants**. Per tant, és important **trobar un equilibri** de manera que el resultat global presenti no només els problemes, sinó també les oportunitats reals que la diversitat i la immigració poden aportar a la societat. En aquest sentit, aquestes oportunitats han de ser descrites de manera explícita (com es fa amb els problemes) i no només referides.
 - És necessari **ser conscients de les construccions discursives discriminatòries subtils**, com l'associació d'un alt número de valors

negatius amb la immigració, o la representació recurrent dels immigrants com agressors. D'altra banda, l'associació de valors positius hauria d'estar d'acord amb les representacions positives dels immigrants com a benefactors actius, amb un rol actiu i participatiu de crear oportunitats per les societats d'acollida.

- És recomanable que **els partits adquireixin un compromís per tractar els assumptes d'immigració i diversitat de forma transparent i rigorosa**, deixant de banda aspectes ideològics o estratègics i, centrant-se en la descripció de la realitat tal com és. En aquest sentit, com més una societat coneix la realitat, més difícil és que discursos basats en estereotips distorsionats s'estenguin.
- c. Entenem que el discurs amb tendència xenòfoba es manifesta de manera activa en contra dels immigrants. En canvi hem vist que hi ha una **tendència implícita (o passiva) en el discursos nacionalistes que prioritza la identitat i la nació pròpies envers d'altres**, encara que no hi hagi una construcció de la percepció dels immigrants negativa. En aquest sentit, tot i que hi hagi unes polítiques proteccionistes i de promoció de la identitat i la cultura pròpies, seria recomanable evitar estratègies que prioritzin a aquestes o que subordinin altres identitats a les pròpies. Per tant, és important que hi hagi **un reconeixement explícit de les altres identitats** i una promoció de les mateixes per evitar que siguin d'alguna manera categoritzades en unes relacions de poder **entre majoria i minories**, que podrien ser les premisses inicials d'unes noves tendències xenòfobes substitutòries de les més evidents entre *Nosaltres* i *Ells*.
- d. Hem vist que el discurs polític català associa un bon nombre de valors positius a la immigració en la teoria, sobretot als seus programes electorals, que mostren les bases de la principal posició, actitud i ideologia de cadascun dels partits. No obstant això, sembla que hi ha un lapse entre aquests valors teòrics i com el discurs es construeix a la pràctica. En altres paraules, mentre hi ha un ampli ventall de valors positius associats amb la immigració, aquests valors no semblen aparèixer en la forma en que el discurs polític es construeix quan es fa referència a la immigració i els assumptes de diversitat. Per exemple, tot i la presència de valors positius associats amb la immigració (com *progrés*, *oportunitat*), a la pràctica el discurs no representa totalment els immigrants com *benefactors* actius de la societat d'acollida. En aquest sentit, aquesta diferència pot ser reduïda representant els immigrants com

participants actius en la societat, centrant-se també en les oportunitats, per tal de trobar un equilibri que compensi el discurs polític, que necessàriament focalitza majoritàriament en els problemes i conflictes. Precisament, **degut a que els polítics tracten principalment amb problemes a resoldre, és important trobar aquest equilibri, per tal que la immigració no sigui representada o construïda només en termes negatius**.

- e. Sembla que el context de la crisi econòmica no s'ha utilitzat (en termes globals) per construir una representació de la immigració com una càrrega econòmica. En particular, només en 7% del total de les fonts analitzades hi ha presència d'aquest tipus de representacions. Aquí, per tant, **no hem trobat una instrumentalització de la immigració** com a càrrega econòmica. En canvi, sí que hem trobat una diferència significativa en el discurs entre quan els partits són al govern o a l'oposició, ja que la representació global dels immigrants és pitjor quan els partits estan a l'oposició. En aquest sentit, sembla que la immigració sí que **s'instrumentalitza quan els partits estan a la oposició per construir la crítica a les accions del govern**, ja sigui mitjançant la emfatització dels (suposats) perjudicis que la immigració causa a la societat, o mitjançant la victimització dels immigrants, degut a la (suposadament dolenta) acció del govern. Cal, per tant, evitar utilitzar la immigració i la diversitat com una eina per construir l'ofensiva o la crítica al govern corresponent.
- f. En línia amb el punt anterior, hem vist que hi ha més presència de tendències discriminatòries en el discurs polític català durant els anys que hi ha eleccions, especialment al 2010 i 2011. Això també es correspon amb els dos anys de més cobertura mediàtica de declaracions de diferents líders i partits polítics sobre diversos conflictes relacionats amb la immigració i assumptes de diversitat. En aquest sentit, és recomanable **evitar fer servir la immigració com una eina electoral**, convertint-la en problemàtica.
- g. La distinció entre el discurs **no xenòfob** i el **discurs anti-xenòfob** és, ens sembla, significativa. És clarament positiu que els partits majoritàriament construeixen el seu discurs sense tendències xenòfobes, però és encara un repte adoptar una actitud combativa que no permeti que altres partits reproduïxin discursos xenòfobs. En aquest sentit, amb la finalitat d'adoptar una actitud anti-xenòfoba que faci visible quan altres partits excedeixen el llinar del que podem tolerar, cal comptar amb una eina simple d'utilitzar com la que hem utilitzat en aquest estudi, que permeti certificar, graduar i identificar retòriques discursives xenòfobes amb arguments objectius. Això

és necessari perquè hem vist que freqüentment algunes construccions discursives són xenòfobes, tot i que no vagin activament en contra dels immigrants i aquestes formes discursives són més difícils de detectar i identificar que aquelles formes explícites de discriminació. Per tant, un cop s'han detectat aquestes, **cal que els partits polítics majoritaris adoptin una actitud combativa** envers aquestes, per a que no es banalitzin i s'expandeixin.

- h. En relació amb aquesta última recomanació, és necessari **demanar als partits polítics i responsables del govern desenvolupar les eines per prevenir la xenofòbia** i animar-los a jugar un paper més actiu en la prevenció de tendències xenòfobes.

Agraïments

Aquest projecte ha comptat amb dos consells consultius que combinen la dimensió acadèmica i social del projecte. No obstant això, els autors d'aquest informe són els únics responsables dels resultats obtinguts a l'estudi pilot. Aquests consells estan formats per:

a) **Consell acadèmic internacional:** relacionat amb els estudis del discurs racista i xenòfob, l'anàlisi quantitatiu i qualitatiu, i els estudis sobre immigració.

1. Mohamed-Ali **Adraoui**: Science Po. Associació Graines de France.
2. Jamie **Bartlett**: Centre for the Analysis of Social Medià, Demos.
3. Scott **Blinder**: Migration Observatory Compas.
4. Sebastien **Chauvin**: Departament de Sociologia. Universitat d'Amsterdam.
5. Regis **Dandoy**: Departament de Ciència Política. Universitat de Zurich.
6. Catherine **Fieshi**: Counterpoint.
7. Dirk **Jacobs**: Departament de Sociologia. Universitat Libre de Bruxelles.
8. Nonna **Mayer**: CNRS/ Centre of European Studies of Science Po.
9. Anna **Triandafyllidou**: Robert Schuman Centre for Advanced Studies. European University Institute.
10. Teun A. **van Dijk**: Departament de Traducció i ciències del llenguatge. GRITIM-UPF. Universitat Pompeu Fabra.
11. Ruth **Wodak**: Departament de lingüística. Universitat de Lancaster.

b) **Consell sociopolític:**

1. Carles **Campuzano**: President d'ACSAR.
2. Ghassan **Saliba**: President de CITE-CCOO en immigració.
3. Anna **Terrón**: Ex-secretària d'Estat d'immigració.
4. Daniel **de Torres**: Expert del Consell d'Europa en interculturalitat i ex-comissari d'immigració de l'Ajuntament de Barcelona.
5. Juan **de Dios Ramírez Heredia**. Advocat i periodista. President d'Unió Romaní i ex-diputat al congrés i al Parlament Europeu.

Els discursos polítics xenòfobs incrementen la seva presència a Europa, situant-se a la porta d'entrada dels diferents governs estatals, cosa que podria arribar a ser el proper mal de cap de les institucions europees. En moment de crisi econòmica, incertesa política i desconfiança cap a les institucions democràtiques, els partits podrien tenir la temptació de desviar l'opinió pública, generant emocions negatives cap a la immigració. La forma en què el discurs s'emmarca té conseqüències en la manera com la realitat sobre la immigració és interpretada per la societat. Donat l'efecte dels discursos xenòfobs, tant a nivell social com institucional, la necessitat de supervisar-los està justificada. Però com fer-ho? El present estudi proposa un marc analític amb la funció de "radar de carretera" per retratar les tendències xenòfobes dels partits. El marc ha estat aplicat a Catalunya pel període 2007-2012. Aquest estudi pilot té bàsicament l'objectiu d'identificar i contrarrestar qualsevol tendència dels partits polítics a radicalitzar llurs posicions cap a la xenofòbia, i ajudar a auto-regular els seus discursos, així com ajudar la societat civil a complir la seva funció crítica.

GRITIM-UPF Policy Series

GRITIM-UPF Policy Series aims at disseminating outcomes of studies contributing on the making public policies. The objective is to contribute to the research/policy nexus with a series that can be both a common ground for researcher, policy makers, stakeholders and representatives of civil society committed to the management of immigration and diversity.

GRITIM-UPF (Interdisciplinary Research Group on Immigration) is a multi-departmental group at Universitat Pompeu Fabra made up of researchers from different disciplines who are interested in aspects of innovation in research and management of change processes arising from human mobility and immigration. The group's main objectives are to promote theoretical and applied research related to political and social agendas.